

SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
X kadencja

Druk nr 209

Warszawa, 14 lutego 2024 r.

Pan
Szymon Hołownia
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Na podstawie art. 118 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i na podstawie art. 32 ust. 2 regulaminu Sejmu niżej podpisani posłowie wnoszą projekt ustawy:

- o zmianie ustawy - Kodeks karny.

Do reprezentowania wnioskodawców w pracach nad projektem ustawy upoważniamy panią posłankę KKP Lewicy Anitę Kucharską-Dziedzic.

(-) Daria Gosek-Popiołek; (-) Klaudia Jachira; (-) Katarzyna Kierzek-Koperska; (-) Agnieszka Maria Kłopotek; (-) Katarzyna Kotula; (-) Anita Kucharska-Dziedzic; (-) Aleksandra Leo; (-) Alicja Łepkowska-Gołaś; (-) Dorota Łoboda; (-) Dorota Marek; (-) Wanda Nowicka; (-) Barbara Okuła; (-) Elżbieta Anna Polak; (-) Renata Rak; (-) Ewa Szymanowska; (-) Katarzyna Ueberhan; (-) Joanna Wicha; (-) Aleksandra Karolina Wiśniewska; (-) Marcelina Zawisza; (-) Anna Maria Żukowska.

Ustawa

z dnia ... 2024 r.

o zmianie ustawy - Kodeks karny

Art. 1. W ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. z 2020 r. poz. 1444, poz. 1517) wprowadza się następujące zmiany:

- 1) tytuł rozdziału XXV otrzymuje brzmienie: „Przestępstwa przeciwko autonomii seksualnej”;
- 2) w art. 197 § 1 otrzymuje brzmienie: „§ 1. Kto doprowadza inną osobę do obcowania płciowego bez wcześniejszego wyrażenia świadomej i dobrowolnej zgody przez tę osobę, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.”;
- 3) w art. 197 § 2 wyrazy „podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.” i zastępuje się wyrazami: „podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 10.”;
- 4) art. 198 otrzymuje brzmienie: „Art. 198. § 1. Kto wykorzystując bezradność innej osoby lub wynikający z upośledzenia umysłowego lub choroby psychicznej brak zdolności tej osoby do rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem, doprowadza ją do obcowania płciowego podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.
§ 2. Jeżeli sprawca osobę określoną w § 1 doprowadza do poddania się innej czynności seksualnej albo wykonania takiej czynności, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 10.”;
- 5) w art. 199 § 1 i 2 otrzymują brzmienie: „§ 1. Kto, przez nadużycie stosunku zależności lub wykorzystanie krytycznego położenia, doprowadza inną osobę do obcowania płciowego podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

§ 2. Jeżeli sprawca w sytuacji określonej w § 1 doprowadza inną osobę do poddania się innej czynności seksualnej albo wykonania takiej czynności, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 10.”

Art. 2. Ustawa wchodzi w życie po upływie 30 dni od dnia ogłoszenia.

Uzasadnienie

1. Potrzeba i cel uchwalenia ustawy, rzeczywisty stan prawny w przedmiotowej dziedzinie

Przestępstwa o charakterze seksualnym, a w szczególności zgwałcenie, zwane niegdyś zniewoleniem, należą do najbardziej drastycznych form przemocy i naruszeń elementarnych praw i wolności człowieka, które jednocześnie wprost odwrotnie do ciężaru przestępstwa, zbyt rzadko spotykają się z adekwatną reakcją organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Zgłaszalność przemocy seksualnej jest na niskim poziomie, do czego przyczynia się pobłażliwość wymiaru sprawiedliwości i procent wyroków wydawanych z warunkowym zawieszeniem kary, które zniechęcają osoby pokrzywdzone do zgłaszania przestępstwa i podejmowania kroków prawnych. Bogata literatura naukowa i publicystyczna oraz presja społeczna nie wpływają na zmianę praktyki, także dokonująca się zmiana linii orzecniczej Sądu Najwyższego bez korekty kodeksowej nie przyniosła spodziewanych efektów.

Przestępstwa o charakterze naruszenia autonomii seksualnej w weryfikowalnie znacznie większym stopniu dotyczą kobiety i dziewczęta, ergo – jest to przemoc motywowana płcią i tym samym jedna z przeszkód stających na drodze do osiągnięcia faktycznej równości kobiet i mężczyzn gwarantowanej w Rzeczypospolitej Polskiej Konstytucją RP oraz aktami prawa międzynarodowego. Wśród najważniejszych aktów prawa międzynarodowego należy przywołać w tym kontekście Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzoną w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, z późn. zm.; dalej także jako: EKPCz) i chronione nią prawo do życia (art. 2), wolność od tortur i niehumanitarnego, poniżającego traktowania (art. 3), prawo do wolności i bezpieczeństwa (art. 5) oraz prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego (art. 8). Kolejnym aktem, z którego wynika zobowiązanie podjęcia skutecznych działań na rzecz penalizacji przestępstw seksualnych jako jednej z najbardziej skrajnych form naruszeń praw kobiet, jest Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 18 grudnia 1979 r. (Dz.U. 1982 nr 10 poz. 71, dalej jako: CEDAW). Najnowszym i najbardziej kompleksowym aktem prawa

międzynarodowego, z którego wynika konieczności zmiany definicji gwałtu na gruncie polskiego kodeksu karnego, jest Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, sporządzona w Stambule dnia 11 maja 2011 r. (Dz.U. 2015 poz. 961; dalej jako: konwencja stambulska). Konwencja stambulska ratyfikowana przez Polskę w kwietniu 2015 roku wskazuje wyraźnie, że do gwałtu dochodzi zawsze, gdy zabrakło świadomej i dobrowolnej zgody na każde obcowanie płciowe. Aktualne brzmienie art. 197 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny: „Kto przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem doprowadza inną osobę do obcowania płciowego, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12” definiuje zgwałcenie, a także inne przestępstwa seksualne jako naruszenie wolności seksualnej i obyczajności, wskazując na konieczność wyrażenia sprzeciwu wobec niechcianych zachowań seksualnych. Przywołana wyżej konwencja stambulska w art. 36 odwołuje się do teorii autonomii seksualnej, którą narusza doprowadzenie do zbliżenia czy obcowania płciowego bez uzyskania świadomej zgody, wolnej od przymusu, strachu i dezorientacji. Pomędzy art. 197 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny a relewantnym art. 36 wzmiankowanej konwencji Rady Europy zachodzi brak tożsamości, którego nie da się wyeliminować w drodze wykładni przychylniej prawu międzynarodowemu i która decyduje o ukształtowaniu ochrony prawnej przed tym przestępstwem na gruncie kodeksu karnego w sposób nieodpowiadający wymaganiom konwencji stambulskiej. Zapewnienie pełnej zgodności polskiego porządku prawnego z wymogami art. 36 konwencji stambulskiej wymaga zatem zmian legislacyjnych przez uwzględnienie pojęcia dobrowolnej zgody w brzmieniu art. 197 § 1 kk, do czego wzywa Polskę GREVIO - grupa ekspertów ds. przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, w raporcie z wykonania konwencji stambulskiej przez Polskę.

Przywołane wyżej brzmienie art. 197 § 1 kk: „Kto przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem doprowadza inną osobę do obcowania płciowego, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12” wskazuje na przestępstwo zgwałcenia jako warunkowane ujmowalnym dowodowo oporem ofiary wobec sprawcy. Jeśli sprawca nie doprowadza ofiary do obcowania płciowego przemocą, groźbą lub podstępem, to nawet jeśli ofiara nie wyraziła zgody na obcowanie płciowe z różnych powodów czy uwarunkowań, czyn nie stanowi przestępstwa z art.

197 § 1 kk i o ile zachowanie sprawcy nie wyczerpuje znamion innego przestępstwa, sprawca nie ponosi jakiegokolwiek odpowiedzialności karnej.

Wzmiankowano wyżej, że orzecznictwo w zakresie przestępstwa zgwałcenia ewoluowało. Należy w tym miejscu przywołać wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 września 2005 r. (sygn. akt II KK 504/04, LEX nr 200229) wskazujący konieczność każdorazowego ustalenia przez sąd udzielenia zgody na czynność seksualną, jej zakresu i czasu udzielenia. Niemniej w żaden sposób nie zmienia to ustaleń Sądu Najwyższego z dnia 8 października 1997 r. (sygn. akt V KKN 346/96, LEX nr 51679) wskazujących, że do potwierdzenia aktu zgwałcenia konieczne jest wykazanie oporu ofiary, czyli zmanifestowanego zewnętrznie sprzeciwu, choć opór ofiary nie musi polegać na fizycznym przeciwstawieniu się, ale może przybrać postać płaczu, zwerbalizowanego sprzeciwu, szarpania czy prób wzywania pomocy. Jest to zatem zawsze forma uzewnętrznionego oporu, bez uwzględnienia sytuacji, w której ofiara z różnych przyczyn tego oporu nie była w stanie wyrazić. Taka praktyka stoi w sprzeczności z orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej jako: ETPCz), w szczególności z wyrokiem z dnia 4 grudnia 2003 r. w sprawie M.C. przeciwko Bułgarii, w którym ETPCz podkreślił, że brak zgody stanowi podstawowy element decydujący o zgwałceniu i wykorzystaniu seksualnym.

Przyjęcie przez Polskę międzynarodowych standardów ochrony praw ofiar przemocy seksualnej wymaga redefinicji przestępstwa zgwałcenia i oparcia jej na koncepcji zgody, a nie potwierdzenia oporu. Dobra praktyka w tym zakresie zaistniała już w Austrii, Belgii, Chorwacji, na Cyprze, Danii, Finlandii, Grecji, Hiszpanii, Irlandii, Islandii, Luksemburgu, na Malcie, Niemczech, Portugalii, Słowenii, Szwecji Wielkiej Brytanii, Kanadzie i w kilku stanach USA. Nawiązuje do niej także przedstawiony przez Komisję Europejską w dniu 8 marca 2022 r. wniosek dotyczący dyrektywy w sprawie zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (COM/2022/105 final).

Szukanie przez organa ścigania widocznych i weryfikowalnych znamion oporu u osoby pokrzywdzonej przestępstwem zgwałcenia wiąże się odwoływaniem się do stereotypowych wyobrażeń na temat roli ofiary w doprowadzeniu czy sprowokowaniu popełnienia przestępstwa. Interpretowanie zachowania ofiary obarczone jest zawsze mniejszą lub większą dozą subiektywizmu i w efekcie prowadzi do wtórnej wiktyimizacji. Art. 18 ust. 3 konwencji stambulskiej oraz

dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW (Dz. Urz. UE L 315, 14.11.2012, s. 57–73) negują takie praktyki jako utrudniające dostęp do wymiaru sprawiedliwości. Skupienie się na zachowaniu sprawcy a nie przymiotach ofiary usprawni proces dowodzenia winy.

2. Różnice między dotychczasowym a projektowanym stanem prawnym

W ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny wprowadza się zmianę brzmienia tytułu rozdział XXV. Zamiast: „Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności” wprowadza się: „Przestępstwa przeciwko autonomii seksualnej”. Tytuł rozdziału wymaga korekty, ponieważ zgwałcenie, doprowadzenie do obcowania płciowego czy poddania się innej czynności seksualnej nie jest jedynie naruszeniem wolności seksualnej i obyczaju. Jest atakiem na wolność seksualną osoby i na jej prawo do zachowania autonomii cielesnej. Występowanie przeciw obyczajności jest kwestią drugorzędną wobec kardynalnego prawa do decydowania o sobie i o własnym ciele przez osobę. Naruszenie wolności i autonomii seksualnej osoby jest przestępstwem, które winne być karane z całą surowością, a nie tylko naruszeniem obyczaju, którego konsekwencją jest potencjalne napiętnowanie czy odrzucenie sprawcy przez daną społeczność.

W art. 197 § 1 w miejsce:

„§ 1. Kto przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem doprowadza inną osobę do obcowania płciowego, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12”

otrzymuje brzmienie:

„§ 1. Kto doprowadza inną osobę do obcowania płciowego bez wcześniejszego wyrażenia świadomej i dobrowolnej zgody przez tę osobę, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.”

Szacuje się, że w Polsce jedynie co piąty gwałt jest zgłaszany, a tylko jedno na cztery postępowanie kończy się potwierdzeniem przestępstwa. Ofiary muszą udowodnić, że do czynności seksualnej doszło pod wpływem przemocy (gwałtu) i że stawiały opór wystarczająco mocno, aby np. przyciągnąć uwagę świadków lub pozostawić ślady na ciele sprawcy. Nie ściga się zatem zgwałcenia, jeśli ofiara nie

stawiała oporu, np. zdając sobie sprawę z jego bezcelowości wobec przeważającej siły sprawcy/sprawców lub w obawie o eskalację przemocy w odpowiedzi na opór. Domniemywa się także automatyczną zgodę na obcowanie płciowe i dopiero ujmowalny dowodowo sprzeciw jest dowodem braku zgody. Ciężar dowodu leży zatem po stronie ofiary i tego, czy swój sprzeciw potrafi udowodnić przed organami ścigania i wymiarem sprawiedliwości. Odpowiedzialność za przemoc zawsze winna jednak spadać na sprawcę, który nie uzyskał dobrowolnej i świadomej zgody na obcowanie płciowe i mimo braku tej zgody doprowadził do obcowania. Kwestia uzyskania wcześniejszej zgody na obcowanie płciowe winna być zatem warunkiem sine qua non tego obcowania, bo właśnie brak zgody narusza wolność i autonomię jednostki. Zgwałcenie historycznie nazywano zniewoleniem i odwołanie się do historii języka i pojęć przywraca właściwe rozumienie wagi, jaką przykładano niegdyś w Polsce do kwestii wolności i autonomii seksualnej.

Definicja zgody, zwłaszcza zgody konkludentnej, zostanie wypracowana przez orzecznictwo i judykaturę, analogicznie do zgody ujmowalnej przy definiowaniu praw pacjenta, a więc na wyrażonej w sposób niebudzący wątpliwości co do woli osoby podejmującej obcowanie płciowe.

Podniesienie dolnego wymiaru kary za zgwałcenie do lat 3 zmienia rozumienie zgwałcenia z występku na zbrodnię. Wskazuje się dzięki temu na uznanie przez ustawodawcę zgwałcenia za przestępstwo o szczególnie dolegliwym charakterze dla pokrzywdzonych, społeczeństwa i dla porządku prawnego.

W art. 197 § 2 skreśla się wyrazy „podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8” i zastępuje się wyrazami: „podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 10”. Inna czynność seksualna także jest brutalną ingerencją sprawcy w wolność i autonomię osoby pokrzywdzonej.

Art. 198 zamiast:

„Kto, wykorzystując bezradność innej osoby lub wynikający z upośledzenia umysłowego lub choroby psychicznej brak zdolności tej osoby do rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem, doprowadza ją do obcowania płciowego lub do poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonania takiej czynności, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8”

otrzymuje brzmienie:

„§ 1. Kto wykorzystując bezradność innej osoby lub wynikający z upośledzenia umysłowego lub choroby psychicznej brak zdolności tej osoby do rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem, doprowadza ją do obcowania płciowego podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

§ 2. Jeżeli sprawca osobę określoną w § 1 doprowadza do poddania się innej czynności seksualnej albo wykonania takiej czynności, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 10”.

Ustawa ujednolica wymiar kary za zgwałcenie także w przypadku zgwałcenia osoby, która nie może w pełni kierować swoim zachowaniem i rozumieć swojej sytuacji ze względu na bezradność, chorobę psychiczną niepełnosprawność intelektualną. Jednolity wymiar kary wskazuje, że szczególna sytuacja osoby pokrzywdzonej nie może stanowić w tych wypadkach okoliczności łagodzącej czy obniżającej zakres odpowiedzialności sprawcy.

Art. 199 § 1 i 2 dotąd zapisywane jako:

„§ 1. Kto, przez nadużycie stosunku zależności lub wykorzystanie krytycznego położenia, doprowadza inną osobę do obcowania płciowego lub do poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonania takiej czynności, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Jeżeli czyn określony w § 1 został popełniony na szkodę małoletniego, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5”

otrzymuje brzmienie:

§ 1. Kto, przez nadużycie stosunku zależności lub wykorzystanie krytycznego położenia, doprowadza inną osobę do obcowania płciowego podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

§ 2. Jeżeli sprawca w sytuacji określonej w § 1 doprowadza inną osobę do poddania się innej czynności seksualnej albo wykonania takiej czynności, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 10.”

Ustawa ujednolica wymiar kary za zgwałcenie także w przypadku zgwałcenia osoby pozostającej w stosunku zależności bądź krytycznym położeniu oraz małoletniej. Jednolity wymiar kary wskazuje, że szczególna sytuacja osoby pokrzywdzonej lub jej wiek nie może stanowić w tych wypadkach okoliczności łagodzącej czy obniżającej zakres odpowiedzialności sprawcy.

3. Przewidywane skutki społeczne i finansowe

Doświadczenia państw europejskich, które zmieniły swoje kodeksy karne i oparły definicję gwałtu na braku zgody, przede wszystkim Szwecji, wskazują wzrost zapadalności wyroków kar bezwzględnego więzienia w stosunku do wyroków warunkowo zawieszających wykonanie kary i podniesienie skuteczności mechanizmu ochrony przed przemocą seksualną. Celem zmiany ustawy Kodeks karny w Polsce jest analogiczna tendencja i większa surowość wymiaru sprawiedliwości wobec sprawców. Koszty finansowe tej zmiany to z jednej strony – tak można szacować – kilkaset więcej rocznie skazań na kary bezwzględnego więzienia, a zatem koszty osadzenia więźniów poniesione przez budżet państwa, ale także wpływy z racji zasądzonych kar finansowych i wpłat do Funduszu Sprawiedliwości.

Zwiększenie liczby kar bezwzględnego więzienia za przestępstwo zgwałcenia zwiększy na niwie społecznej przewidywanej poczucia sprawiedliwości i skuteczności wymiaru sprawiedliwości, a tym samym – zaufanie do państwa i jego organów. W dłuższej perspektywie czasowej zakładamy obserwowalny wzrost doniesień o możliwości popełnienia przestępstwa. Zwiększenie zgłaszalności przełoży się na wzrost poczucia onipotencji pokrzywdzonych przestępstwem, a za tym pójdzie oczekiwana zmiana społeczna, czyli zmniejszenie się skali przestępczości seksualnej.

Dostrzeżenie przez ograna ścigania i wymiar sprawiedliwości wagi krzywdy doznawanej przez osoby pokrzywdzone oraz większa surowość sądów będą miały charakter prewencyjny i profilaktyczny. Przestępstwo zgwałcenia ujmowane jako zbrodnia, a nie jako występki, zmieni przeświadczenie społeczne o niskiej szkodliwości czynu. Przełoży się to na wzmiankowane wyżej równouprawnienie kobiet i mężczyzn, ponieważ wprowadzenie kategorii zgody upodmiotowi kobiety będące najczęstszymi ofiarami zgwałceń bez względu na ich stan świadomości i kondycji fizycznej czy psychicznej.

Pozwoli to na pełną realizację konstytucyjnych praw kobiet oraz praw gwarantowanych aktami normatywnymi prawa międzynarodowego.

4. Źródła finansowania

Projekt nie wywiera skutków finansowych dla budżetu państwa lub budżetów jednostek samorządu terytorialnego.

5. Oświadczenie o zgodności projektu ustawy z prawem Unii Europejskiej

Projekt jest zgodny z prawem Unii Europejskiej i realizuje zapisy dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiającej normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw.

6. Oświadczenie o notyfikacji zgodnie z przepisami dotyczącymi funkcjonowania krajowego systemu notyfikacji norm i aktów prawnych

Projekt ustawy nie wymaga przedstawienia właściwym organom i instytucjom Unii Europejskiej w tym Europejskiemu Bankowi Centralnemu, w celu uzyskania opinii, dokonania powiadomienia, konsultacji lub uzgodnienia.

7. Zgodność z Konstytucją RP

Projektodawcy oświadczają, iż przedstawiony projekt ustawy w ich ocenie jest zgodny z Konstytucją RP.

8. Założenia projektów aktów wykonawczych

Projekt nie wymaga wydania dodatkowych aktów wykonawczych.

9. Konsultacje społeczne

W dniach 15 lutego – 7 marca 2021 roku przeprowadzono konsultacje społeczne, w których wzięły udział organizacje pozarządowe oraz osoby fizyczne.

Warszawa, 20 lutego 2024 r.

BAS-WAPEiM-384/24

SEKRETARZ GŁÓWNY SZYMON HOŁOWNIA

L.dz. ~~SP-WP.020.41.6.2024~~Data wpływu ~~20.02.2024~~

Pan

Szymon Hołownia

Marszałek Sejmu

Rzeczypospolitej Polskiej

Opinia w sprawie zgodności z prawem Unii Europejskiej poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny (przedstawiciel wnioskodawców: posłanka Anita Kucharska-Dziedzic)

Na podstawie art. 34 ust. 9 uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 lipca 1992 roku – Regulamin Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (Monitor Polski z 2022 r. poz. 990, ze zmianami) sporządza się następującą opinię:

1. Przedmiot projektu ustawy

W projekcie ustawy przewidziano nowelizację ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny¹, dalej jako „k.k.”. Zmiana dotyczy tytułu rozdziału XXV (Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności) oraz pierwszych trzech przepisów tego rozdziału penalizujących przestępstwa zgwałcenia (art. 197), seksualnego wykorzystania niepełnoletniości lub bezradności (art. 198) oraz nadużycia stosunku zależności lub wykorzystania krytycznego położenia (art. 199).

Zaproponowano, aby tytuł rozdziału XXV k.k. otrzymał brzmienie „Przestępstwa przeciwko autonomii seksualnej” (art. 1 pkt 1 projektu). Zgodnie z projektowaną zmianą art. 197 § 1 i 2 k.k. doprowadzenie innej osoby do obcowania płciowego bez wcześniejszego wyrażenia świadomej i dobrowolnej zgody przez tę osobę podlegałoby karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3, natomiast doprowadzenie w ten sam sposób do poddania się innej czynności seksualnej albo wykonania takiej czynności – karze pozbawienia wolności od lat 2 do 10 (art. 1 pkt 2 i 3 projektu). Wykorzystanie seksualne osoby bezradnej lub niepełnoletniej w przypadku doprowadzenia jej do obcowania płciowego podlegałoby karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3, natomiast w przypadku doprowadzenia do poddania się innej czynności seksualnej albo wykonania takiej czynności – karze pozbawienia wolności od lat 2 do 10 (art. 1 pkt 4 projektu w zakresie zmiany art. 198 k.k.). Nadużycie stosunku zależności lub wykorzystanie krytycznego położenia polegające na doprowadzeniu innej osoby do obcowania płciowego podlegałoby karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3, natomiast w przypadku doprowadzenia do poddania się innej czynności

¹ Dz. U. 2024 r. poz. 17.

seksualnej albo wykonania takiej czynności – karze pozbawienia wolności od lat 2 do 10 (art. 1 pkt 5 projektu w zakresie zmiany art. 199 § 1 i 2 k.k.).

Projektowana ustawa ma wejść życie po upływie 30 dni od dnia ogłoszenia.

2. Stan prawa Unii Europejskiej w materii objętej projektem

Ze względu na przedmiot projektu ustawy należy uwzględnić art. 83 ust. 1 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TfUE), zgodnie z którym Parlament Europejski i Rada, stanowiąc w drodze dyrektyw, mogą ustanowić normy minimalne odnoszące się do określania przestępstw oraz kar w dziedzinach szczególnie poważnej przestępczości o wymiarze transgranicznym, wynikające z rodzaju lub skutków tych przestępstw lub ze szczególnej potrzeby wspólnego ich zwalczania. Artykuł 83 ust. 1 TfUE przewiduje kompetencję do harmonizacji prawa karnego materialnego w dziesięciu wymienionych w nim obszarach, w tym dziedzinie seksualnego wykorzystywania kobiet i dzieci.

Środek harmonizacji prawa karnego materialnego, przyjęty w obszarze tej dziedziny przestępczości, stanowi dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/93/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej, zastępująca decyzję ramową Rady 2004/68/WSiSW², zwana dalej „dyrektywą 2011/93/UE”. Dyrektywą tą ustanowiono minimalne normy dotyczące określania przestępstw i kar dotyczących niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci, pornografii dziecięcej oraz nagabywania dzieci dla celów seksualnych. W dotychczasowej działalności legislacyjnej UE nie przyjęto natomiast przepisów stanowiących środek harmonizacji prawa karnego materialnego w dziedzinie seksualnego wykorzystywania kobiet³.

Postanowienia dyrektywy 2011/93/UE realizuje w zakresie swojej regulacji k.k.⁴, w szczególności zmieniający rozdział XXV k.k.⁵.

² Dz. Urz. UE L 335 z 17.12.2011 r., str. 1, sprost. Dz. Urz. UE L 18 z 21.1.2012 r., str. 7.

³ Kryminalizację niektórych form przemocy wobec kobiet, w tym zgwałcenia ze względu na brak zgody, przewiduje przyjęty 8 marca 2022 r. przez Komisję Europejską wniosek dotyczący dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (COM(2022) 105 final). We wniosku przewidziano nowelizację dyrektywy 2011/93/UE. Wniosek jest obecnie przedmiotem prac legislacyjnych instytucji unijnych.

⁴ Zgodnie z pkt 3 odnośnika nr 1 do tytułu k.k., dodanym na podstawie art. 2 ustawy z dnia 14 kwietnia 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 818).

⁵ Zob. tabelę zbieżności załączoną do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (druk nr 2933). Projekt ten został przedłożony Sejmowi (IX kadencji) 12 stycznia 2023 r. – w oparciu o ten projekt została uchwalona ustawa z dnia 14 kwietnia 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw.

3. Analiza przepisów projektu pod kątem ustalonego stanu prawa Unii Europejskiej

Zgodnie z postanowieniami dyrektywy 2011/93/UE poważne formy niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci powinny podlegać skutecznym, proporcjonalnym i odstrasżającym sankcjom (motyw 12). Dyrektywa kryminalizuje szeroki zakres sytuacji niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego. Zobowiązuje państwa członkowskie do wprowadzenia do swego ustawodawstwa krajowego sankcji zgodnie z przepisami prawa Unii dotyczącymi zwalczania niegodziwego traktowania dzieci w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci (motyw 15). Dyrektywa ta, jako instrument zbliżania przepisów prawa karnego, wprowadza wymiary sankcji karnych za określone w dyrektywie przestępstwa (motyw 25).

Maksymalny wymiar kary pozbawienia wolności przewidziany za określone w dyrektywie przestępstwa powinien mieć zastosowanie przynajmniej do najpoważniejszych form tych przestępstw (motyw 13). W art. 3 dyrektywy wskazano, że wymienione w tym przepisie przestępstwa podlegają sankcji karnej w maksymalnym wymiarze określonym w zakresie co najmniej od roku do 10 lat pozbawienia wolności, zależnie od wagi przestępstwa. Zgodnie z motywem 21 i art. 9 dyrektywy państwa członkowskie powinny wprowadzić do swego prawa krajowego okoliczności obciążające – zgodnie z obowiązującymi przepisami dotyczącymi okoliczności obciążających istniejącymi w ich systemie prawnym.

Zmieniane art. 197, 198 i 199 k.k. wdrażają w zakresie swojej regulacji art. 3 dyrektywy 2011/93/UE. Przewidziane przez projekt zmiany tych przepisów nie naruszają przepisów dyrektywy 2011/93/UE.

4. Konkluzja

Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny nie jest sprzeczny z prawem Unii Europejskiej.

Autor:

Marcin Fryźlewicz

ekspert ds. legislacji

w Biurze Analiz Sejmowych

Akceptował:

Wicedyrektor

Biura Analiz Sejmowych

Adam Dudzic

Warszawa, 20 lutego 2024 r.

BAS-WAPEiM-385/24

SEKRETARIAT ZŁOY SZEFANIS
L.dz. DS.1120.72.don4(2)
Data wpływu 20.02.2024

Pan
Szymon Hołownia
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

**Opinia w sprawie stwierdzenia – w trybie art. 95a ust. 3 regulaminu Sejmu
– czy poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny
(przedstawiciel wnioskodawców: posłanka Anita Kucharska-Dziedzic)
jest projektem ustawy wykonującej prawo Unii Europejskiej**

W projekcie ustawy przewidziano nowelizację ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny¹, dalej jako „k.k.”. Zmiana dotyczy tytułu rozdziału XXV (Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności) oraz pierwszych trzech przepisów tego rozdziału penalizujących przestępstwa zgwałcenia (art. 197), seksualnego wykorzystania niepoczytalności lub bezradności (art. 198) oraz nadużycia stosunku zależności lub wykorzystania krytycznego położenia (art. 199). Zaproponowano, aby tytuł rozdziału XXV k.k. otrzymał brzmienie „Przestępstwa przeciwko autonomii seksualnej” (art. 1 pkt 1 projektu). Zgodnie z projektowaną zmianą art. 197 § 1 i 2 k.k. doprowadzenie innej osoby do obcowania płciowego bez wcześniejszego wyrażenia świadomej i dobrowolnej zgody przez tę osobę podlegałoby karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3, natomiast doprowadzenie w ten sam sposób do poddania się innej czynności seksualnej albo wykonania takiej czynności – karze pozbawienia wolności od lat 2 do 10 (art. 1 pkt 2 i 3 projektu). Wykorzystanie seksualne osoby bezradnej lub niepoczytalnej w przypadku doprowadzenia jej do obcowania płciowego podlegałoby karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3, natomiast w przypadku doprowadzenia do poddania się innej czynności seksualnej albo wykonania takiej czynności – karze pozbawienia wolności od lat 2 do 10 (art. 1 pkt 4 projektu w zakresie zmiany art. 198 k.k.). Nadużycie stosunku zależności lub wykorzystanie krytycznego położenia polegające na doprowadzeniu innej osoby do obcowania płciowego podlegałoby karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3, natomiast w przypadku doprowadzenia do poddania się innej czynności seksualnej albo wykonania takiej czynności – karze pozbawienia wolności od lat 2 do 10 (art. 1 pkt 5 projektu w zakresie zmiany art. 199 § 1 i 2 k.k.).

¹ Dz. U. 2024 r. poz. 17.

Projekt nie zawiera przepisów mających na celu wykonanie prawa UE.

Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny **nie jest projektem ustawy wykonującej** prawo Unii Europejskiej.

Autor:

Marcin Fryźlewicz

ekspert ds. legislacji

w Biurze Analiz Sejmowych

Akceptował:

Wicedyrektor

Biura Analiz Sejmowych

Adam Dudzic